

3.1 Počet obyvatel

- počet obyvatel Jihomoravského kraje se snižuje, tendence odpovídají vývoji v České republice
- meziroční přírůstek obyvatel v posledních dvou letech je důsledkem stěhování
- dlouhodobá projekce obyvatelstva předpokládá další pokles počtu a stárnutí populace

Údaje o počtu obyvatel a struktuře obyvatelstva z různých hledisek v nejpodrobnějším územním členění (až do základních sídelních jednotek) se získávají přibližně v desetiletých intervalech ze sčítání lidu, domů a bytů. Na jeho výsledky pak každoročně navazují bilance vycházející z individuálních statistických hlášení o narozených, zemřelých, uzavření manželství, rozvodech a stěhování. Údaje poskytují zpravodajské jednotky – matriky, okresní soudy, ohlašovny pobytu, cizinecká a pohraniční policie. Bilance jsou k dispozici čtvrtletně v členění podle krajů a okresů, jednou ročně pak i podle jednotlivých obcí.

V údajích od roku 2001 je počet obyvatel výsledkem zpracování bilance, navazující na definitivní výsledky sčítání lidu, které se uskutečnilo k 1. 3. 2001. Údaje o stavech a pohybu obyvatelstva se týkají obyvatel, kteří mají na území ČR trvalé bydliště. V roce roku 2001 (v návaznosti na Sčítání lidu, domů a bytů 2001) došlo k metodické změně, když do počtu obyvatel jsou započítáni i cizinci s tzv. dlouhodobým pobytem (s pobytem na základě víza nad 90 dnů podle zákona č. 326/1999 Sb.). V údajích jsou obsaženy i události (sňatky, narození a úmrtí) občanů s trvalým bydlištěm na území ČR, které nastaly v cizině.

Pro hodnocení počtu obyvatel, jeho vývoje v absolutních hodnotách, se používá pojem **koncového stavu obyvatel**, zpravidla k 31. 12. příslušného roku. Pro výpočet relativních ukazatelů (míry vztažené na jednotku obyvatel) se používá **střední stav obyvatelstva**, za něhož je u nás považován počet obyvatel daného území o půlnoci z 30.6. na 1.7 sledovaného roku.

Tab. 3.1.1 Počet obyvatel k 31. 12. podle okresů

	2000 ¹⁾	2001	2002	2003	2004	Rozdíl 2004 - 2000	Index 2004/2000	Struktura v %	
								2000	2004
Jihomoravský kraj	1 127 987	1 124 493	1 121 792	1 122 570	1 123 201	-4 786	99,6	100,0	100,0
Blansko	107 660	107 702	107 454	107 636	107 592	-68	99,9	9,5	9,6
Brno-město	376 746	376 172	370 505	369 559	367 729	-9 017	97,6	33,4	32,7
Brno-venkov	158 816	159 169	161 269	163 253	165 692	6 876	104,3	14,1	14,8
Břeclav	124 244	124 274	123 265	123 073	123 132	-1 112	99,1	11,0	11,0
Hodonín	159 987	159 886	158 602	158 084	157 750	-2 237	98,6	14,2	14,0
Vyškov	86 461	86 467	86 636	86 851	87 088	627	100,7	7,7	7,8
Znojmo	114 073	114 048	114 061	114 114	114 218	145	100,1	10,1	10,2

¹⁾ stav k 1. 1. 2001 (počet obyvatel zpětně bilancován podle výsledků SLDB 2001)

Na konci roku 2004 žilo v Jihomoravském kraji 1 123 201 obyvatel, z toho bylo 578 323, tj. 51,5 % žen. Po letech nepřetržitých ročních úbytků (od roku 1995) se početní stav obyvatel meziročně zvýšil poprvé v roce 2003 (o 778 osob, tj. o 0,1 %) a dále v roce 2004 (o 631 osob, tj. také o 0,1 %). Přesto ve srovnání s rokem 2000 (bilancovaný stav podle výsledků sčítání) žilo v kraji o 4 786 osob méně (pokles o 0,4 %), ve srovnání s rokem 1994, kdy byl naposledy zaznamenán **přírůstek obyvatel**, zde žilo dokonce o 18 752 osob méně (snížení o 1,6 %). Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel kraje je v podstatě shodný s tendencemi vývoje početního stavu obyvatel České republiky (po přírůstku obyvatel v roce 1993 následovaly meziroční poklesy stavu, ke zvýšení počtu došlo až v roce 2003 a 2004). Podíl Jihomoravského kraje na počtu obyvatel České republiky v roce 2004 činil 11,0 %, proti roku 2000 se nezměnil, ovšem proti roku 1994, kdy byl počet obyvatel kraje za 14 let nejvyšší, se snížil o 0,1 % bodu.

V okresech Brno-venkov, Vyškov a Znojmo došlo ve sledovaném období ke zvýšení stavu obyvatel, Zatímco v okresech Vyškov a Znojmo nebyl přírůstek obyvatel v absolutním i relativním vyjádření nijak výrazný, v okrese Brno-venkov se stav obyvatel zvýšil o 6 876 osob, což představuje nárůst proti roku 2000 o 4,3 %. Na kladné bilanci těchto tří okresů (v součtu zde přibýlo 7 648 osob) se právě okres Brno-venkov podílí 90 procenty. Ve čtyřech okresech kraje došlo v souladu s obecným trendem k poklesu počtu obyvatel. Nejlidnatějším okresem v kraji je okres Brno-město. V roce 2004 se na krajském úhrnu podílel hodnotou 32,7 %, proti roku 2000 se tento podíl snížil o 0,7 bodu a právě u tohoto okresu byl zaznamenán i nejvyšší pokles stavu obyvatel. V absolutním vyjádření představuje úbytek 9 017 osob, což je snížení o 2,4 %. Na záporné bilanci kraje (u čtyř okresů představuje pokles v součtu 12 434 osob) se tento okres podílel hodnotou 72,5 %.

Skutečnost, že se v letech 2003 a 2004 zvýšil počet obyvatel kraje, je pouze zásluhou stěhování. **Přirozený přírůstek** (resp. úbytek) ve sledovaných pěti letech, což je v každém roce rozdíl mezi počtem živě narozených a počtem zemřelých, byl vždy záporný. Ovšem rozdíl mezi počtem osob, které se do kraje přistěhovaly a počtem osob, které se z kraje vystěhovaly, byl v uvedených dvou letech výrazně kladný a byl příčinou celkového přírůstku obyvatel.

Tab. 3.1.2 Přírůstek/úbytek obyvatelstva podle okresů

	Přirozený přírůstek/úbytek					Přírůstek/úbytek stěhováním				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Česká republika	-18 091	-17 040	-15 457	-17 603	-9 513	6 539	-8 551	12 290	25 789	18 635
Jihomoravský kraj	-2 503	-2 030	-1 870	-2 074	-932	800	-1 464	-831	2 852	1 563
Blansko	-216	-213	-260	-147	-137	225	165	102	329	93
Brno-město	-1 007	-723	-656	-750	-383	-700	-2 751	-2 111	-196	-1 447
Brno-venkov	-415	-222	-266	-300	18	856	1 423	1 518	2 284	2 421
Břeclav	-78	-176	-224	-266	-10	101	-243	-336	74	69
Hodonín	-373	-381	-205	-322	-236	3	-310	-489	-196	-98
Vyškov	-216	-148	-158	-200	-52	210	135	346	415	289
Znojmo	-198	-167	-101	-89	-132	105	117	139	142	236

Srovnání přírůstku resp. úbytku obyvatel přirozenou měnou a migrací v okresech kraje ukazuje textová tabulka 3.1.2. Pozoruhodné bylo, že u přirozené měny byla ve sledovaných 5 letech pouze jedenkrát zaznamenána kladná hodnota, a to v okrese Brno-venkov v roce 2004. Jinak v ostatních letech u všech okresů vždy počet zemřelých převýšil počet živě narozených.

U stěhování v okresech Blansko, Brno-venkov, Vyškov a Znojmo byl ve všech letech zaznamenán **přírůstek stěhováním**, naopak u Brna-města ve všech letech úbytek stěhováním. Celkově pak v okrese Brno-město se každoročně počet obyvatel snižoval (stejně tak v okrese Hodonín), pouze v okrese Brno-venkov každoročně stav obyvatel rostl¹.

Tab. 3.1.3 Projekce obyvatelstva do roku 2050 (práh projekce – rok 2002)

	Skutečný stav			Projekce bez migrace					
	2002	2003	2004	2004	2005	2010	2020	2030	2050
Počet obyvatel	1 121 792	1 122 570	1 123 201	1 116 940	1 114 875	1 103 899	1 071 256	1 018 651	884 136
v tom ve věku:									
0 - 14	172 313	168 203	165 175	164 353	160 601	148 657	145 366	126 218	108 103
15 - 64	595 029	791 724	794 359	790 004	789 728	774 290	696 679	643 838	476 510
65 a více	100 610	162 643	163 667	162 583	164 546	180 952	229 211	248 595	299 523
Živě narození	10 067	10 007	10 660	10 196	10 335	10 083	8 896	7 689	6 685
Zemřelí	11 937	12 081	11 592	12 474	12 400	12 489	12 958	13 739	13 761
Přirozený přírůstek	-1 870	-2 074	-932	-2278	-2065	-2406	-4062	-6050	-7076
Porodnost (‰)	9,00	8,94	9,52	9,10	9,30	9,10	8,30	7,50	7,50
Úmrtnost (‰)	10,63	10,77	10,33	11,20	11,10	11,30	12,10	13,40	15,50
Naděje dožití při narození									
muži	72,6	72,5	72,9	72,5	72,6	73,4	74,8	76,3	79,2
ženy	79,2	79,3	79,6	79,1	79,3	79,9	81,2	82,5	85,1
Úhrnná plodnost	1,15	1,14	1,21	1,17	1,19	1,26	1,41	1,56	1,58

Na migračním přírůstku se v posledních letech výrazně podílel i příliv cizích státních příslušníků. Podle údajů ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR žilo na konci roku 2001 na území kraje 17 756 cizinců s trvalým či dlouhodobým pobytem (210 794 v ČR). K 31. 12. 2004 se počet cizinců zvýšil, 23 901 osob představovalo 9,4 % z celkového počtu cizinců žijících v České republice (254 294 osob). Nejvíce cizinců žilo v roce 2004 v okrese Brno-město (12 274 osob, tj. 51,4 % celku) a v okrese Brno-venkov (4 802 osob, tj. 20,1 %). Z pohledu státní příslušnosti převládali Ukrajinci (42,4 %), Slováci (18,9 %)

¹ K tomuto faktu přispívá stěhování z Brna-města, například v roce 2004 se z Brna-města vystěhovalo do jiných okresů kraje 3 640 osob, z toho 2 309 osob do okresu Brno-venkov. Souvislost je možno hledat s trendem změn životního stylu a hodnotových systémů vytvářejících se majetnějších vrstev obyvatelstva.

a Vietnamci (10,3 %), dvouprocentní zastoupení měli občané Ruska, Polska, Mongolska, Moldavska a Rakouska.

V návaznosti na zpracování definitivních výsledků Sčítání lidu, domů a bytů 2001 zpracoval odbor statistiky obyvatelstva v oddělení demografické statistiky novou **populační prognózu** České republiky do roku 2050. Výsledky projekce je nutno interpretovat vždy podmíněně ve vztahu k použitým vstupním parametrům plodnosti a úmrtnosti. Základním údajem pro výpočet byly počty obyvatel podle pohlaví a jednotek věku v krajích České republiky, vybilancované k 31. 12. 2002 (práh projekce). Parametry plodnosti (specifické plodnosti žen) a úmrtnosti (koeficienty dožití) byly stanoveny na základě analýzy populačního vývoje, diferencovaně pro jednotlivé kraje podle tříletých průměrů za roky 2000-2002. Je třeba zdůraznit, že projekce za kraje byla vypočtena bez vlivu vnitřní i zahraniční migrace. Ukazuje tedy na hypotetický vývoj počtu a složení obyvatelstva krajů, ovlivněný pouze přirozenou měnou obyvatel. Důvodem byla skutečnost, že při odhadu migrace nebylo možno vycházet z minulých trendů a její vývoj byl prakticky nepředvídatelný.

Výsledky projekce obyvatelstva do roku 2050 pro Jihomoravský kraj ukazuje tabulka 3.1.3. Ukazuje na významný pokles počtu obyvatel kraje, již v roce 2020 by mělo v kraji být o téměř 5% obyvatel méně ve srovnání se skutečností 2004 a v roce 2050 dokonce o více než 20% obyvatel méně. Pokles počtu osob žijících v kraji bude doprovázen nepříznivou změnou věkové skladby, poklesem podílu dětské složky ve prospěch růstu podílu obyvatel v produktivním, následně v poproduktivním věku, jinými slovy – populace bude i nadále stárnout. V roce 2000 činil podíl osob ve věku do 14 let 16,0 %, v roce 2004 se podíl snížil na 14,7 %, podle projekce by podíl této věkové skupiny měl v roce 2020 klesnout na 13,6 % a v roce 2050 dokonce na 12,2 %. Osoby v produktivním věku tvořily v roce 2000 celkem 69,7 % populace kraje, v roce 2004 se jejich podíl zvýšil na 70,7 %. V prognóze se podíl postupně snižuje – v roce 2020 na 65,0 % a v roce 2050 až na 53,9 %. Podíl osob v poproduktivním věku se ve sledovaném období zvýšil z počátečních 14,3 % na 14,6 % a podle projekce bude dále růst až na 33,9 % v roce 2050.

Projektované stárnutí populace kraje je možno přiblížit i výstižným relativním ukazatelem, indexem ekonomického zatížení. Je to počet dětí ve věku 0 až 14 let a počet osob ve věku nad 65 let vztažený na 100 osob v produktivním věku (zjednodušeně osoby neproduktivní na 100 osob produktivních). V roce 2000 na 100 osob v produktivním věku připadlo 43,5 osob neproduktivních, v roce 2004 to bylo jen 41,4 osob, ovšem v roce 2050 by to mělo být už 85,5 osob.

Změna věkové skladby v projekci je doprovázena změnami v demografických procesech. Postupný pokles počtu živě narozených dětí a nárůst počtu zemřelých bude příčinou vzrůstajícího přirozeného úbytku obyvatel. Zvýší se pravděpodobný věk dožití při narození, v roce 2050 by u mužů měl činit 79,2 roku (stejný jako u žen v roce 2002) a u žen 85,1 roku.

Již nyní je možno porovnat míru shody skutečnosti roku 2004 v kraji s projektovanými stavů. Pokud nezapočítáme skutečné vlivy migrace v roce 2003 a 2004, pak by počet obyvatel kraje činil 1 118 786 osob, což je proti projekci o 1 846 osob více (o 0,2 %). Přirozený úbytek ve skutečnosti představoval 932 osob, což je pouze 40,9 % projektovaného úbytku. Projektovaná porodnost byla proti skutečnosti nižší, úmrtnost naopak vyšší. Při hodnocení shodnosti reality s projekcí je třeba znovu připomenout vliv migrace, která významnou měrou vývoj počtu obyvatel ovlivňuje.